

BRYOLOGISCHE VOORJAARSEXCURSIE IN DE OMGEVING VAN BERGEIJK (N.BR.)
OP 3, 4 EN 5 MEI 1952

Verslag door J. Landwehr

Het oorspronkelijk plan voor de voorjaarsexcursie was een bezoek aan Rockanje, om daar de mosflora te bestuderen. Het bleek echter dat de mogelijkheid om vrij rond te dwalen miniem was, daar we gebonden waren aan de aangelegde paden. Nu zij toegegeven dat betreden plaatsen soms aardige vondsten kunnen opleveren. Het onderzoeken echter van een tredplantengemeenschap, in dit geval een "tredmossengemeenschap", kan tot indolentie leiden; daarvan is dus afgezien.

De omgeving van Bergeijk en Valkenswaard is toen als terrein van onderzoek uitgekozen. De verwachtingen van dit gebied waren vrij hoog. Bryologisch gezien is deze tocht echter niet bijzonder geslaagd, daar de mosflora plaatselijk éénvormig of arm te noemen was. Het is natuurlijk mogelijk dat het gezelschap deze excursie onbevredigend vond omdat velen gewend zijn in het buitenland een rugzak vol mossen mee te slepen. Toch is het goed geweest deze tocht meegemaakt te hebben, omdat hierdoor de kennis van ons land verrijkt is en bovendien goede vondsten zijn gedaan en verscheidene interessante plekjes met grote belangstelling voor landschap en flora zijn bekeken.

De deelnemers waren Mevr. Koopman, Mevr. Nannenga-Bremekamp, Agsteribbe, Benjaminsen en verloofde, Booy, Groenhuijzen, Landwehr, Luitingh, Margadant, Vergouw en Zwanenberg. De leiding berustte bij Margadant.

De "Heuvelse Hoeve" was ons onderdak, waar de buitengewoon gastvrije familie Weijnen ons een aangenaam verblijf verschaftte. De avond werd gekort met leerzame en interessante gesprekken, waarbij Vader Weijnen ons veel van de geschiedenis en beleving der streek vertelde, terwijl de belangstelling van de gezinsleden voor plant, dier en bodem een verkwikking was. Van deze plaats hartelijk de dank voor de genoten gastvrijheid.

Het onderzochte terrein bestaat in hoofdzaak uit heiden en vennen, gedeeltelijk op Nederlands, gedeeltelijk op Belgisch grondgebied gelegen. De grond is schraal en bestaat uit zand met wisselende hoeveelheden humus. Trouwens, in voorhistorische tijden behoorde dit terrein tot het stroomgebied van de Maas zelf en vele van de overgebleven plassen en vennen zijn eigenlijk resten van oude Maasbeddingen of zijrivieren daarvan, ofwel delta-armen. De nog aanwezige beken behoren alle tot het stroomgebied van de Maas en

hun water is meestal kalkhoudend.

3 Mei 1952 - Zodra de deelnemers in Eindhoven aankwamen begon het te regenen en gedurende twee uur ploeterden zij door een slagregen op weg naar de Beekloop bij Bergeijk. Daar aangekomen werd het gelukkig droog en kon dus ongestoord genoten worden van de schilderachtige meanders en de steile begroeide oevers van de beek. Niet alleen werden hier IJsvogeltjes gezien, maar het lukte ook om in de lemige oever hun nesten te vinden. De oogst aan mossen was vrij mager; *Cratoneurum filicinum* bij een kunstmatig watervalletje en veel *Plagiothecium silvaticum* langs de oevers. Verderop werd een drooggekomen gedeelte van de Pastoorsweier bekeken. De bodem was bedekt met een massavegetatie van *Drepanocladus aduncus* en *Charasoorten*. Aangezien het reeds laat was, werd besloten om in een geforceerde mars naar Bergeijk te gaan. Laat in de avond kwamen de deelnemers hier aan.

4 Mei 1952 - Eerst werden de vloeiveiden onderzocht. Deze zijn botanisch buitengewoon interessant. Ze zijn beplant met populieren en bestaan uit schrale zandgrond, circa 80 jaar geleden ontgonnen. De eigenaars hebben er indertijd een bevoeiingssysteem voor ontworpen dat enig is in zijn soort, want het kalkrijke Dommelwater wordt langs vernuftig aangebrachte lopen, overstorten en greppels de weiden ingebracht. Hierdoor is niet alleen een rijke waterhoeveelheid aanwezig, maar de constante kalktoevoer geeft een groot uitslibbaar gehalte aan de magere grond. Hierdoor is een typisch milieu ontstaan met een karakteristieke flora. Terloops noteerden we enkele soorten: *Ophioglossum vulgatum*, *Carex glauca*, *Ajuga reptans*, *Listera ovata*, *Primula veris*, *Primula elatior*, *Saxifraga granulata* en *Campanula rhomboidalis*.

Het begon nu weer te regenen en een groot deel van de verdere dag is het ook niet meer droog geweest. De deelnemers trokken nu over de Heuvelsche heide: een verlaten, reeds gedeeltelijk ontgonnen vlakte. De oogst aan mossen was schraal, in hoofdzaak veenmossen, maar toch werd hier door een der deelnemers (S.G.) het vrij zeldzame levermosje *Gladopodiella francisci* gevonden. Het is niet onmogelijk dat deze excursie ook nog een nieuwe indigeen opgeleverd heeft. Mevr. Mannenga-Bremekamp heeft in het materiaal van de Heuvelsche heide minuscule *Cephaloziella* gevonden, door haar gedetermineerd als *C. striatula* (Jens.) Douin. Haar determinatie is gebaseerd op de duidelijke papilleuze en dikwandige bladcellen en op de onregelmatige bladrand (amph.). Deze gegevens stemmen overeen met wat K. Müller over deze soort zegt. De herterminatie is door Landwehr gedaan, alles klopte tot zover, doch door het ont-

breken van de sporophyt was het niet mogelijk om de determinatie te bevestigen. Vervolgens heeft Agsteribbe het materiaal bekeken; hij kwam tot de conclusie dat er met evenveel recht gesproken kan worden van *C. elachista* (Jack.) Schiffn. var. *spinigera* (Lind.) K.M., daar beide in steriele staat geen verschilpunten van belang opleveren. Voorlopig is het dus niet mogelijk een zekere determinatie te stellen. Opgemerkt dient nog te worden, dat K. Müller aan de geldigheid van *C. striatula* als soort twijfelt (Zie K. Müller: Lebermoose II, Nachtrag, pag. 787).

De groep was nu op Belgisch grondgebied aangeland, de z.g. Plateaux, een eenzame, uitgestrekte heide met vele vennen. Merkwaardiger wijze bleken deze vennen een zeer arme mosvegetatie te hebben, zelfs veenmossen kwamen in sommige niet voor. Niettemin leverde een van de laatste vennen (Hageven) op dit terrein een zeer mooie vondst op, n.l. *Mnium cinclidioides* en wel in dichte hoge polletjes. *Calliergon giganteum* kwam hier ook veel voor, benevens enige *Riccardia*-soorten.

5 Mei 1952 - Vanuit Valkenswaard werd zuidelijk getrokken langs de reeks vennen, beginnende met het Molenven en eindigende met't grote Malpaysven. Het Molenven, grotendeels met riet begroeid, bleek een interessante mosvegetatie te hebben, o.a. *Scorpidium scorpidioides*. De onmiddellijke omgeving bestond uit een zanderig, heuvelachtig terrein, begroeid met *Calluna*, *Juniperus* en enkele lage eiken. Ook hier kwamen enige aardige soorten tevoorschijn, zoals *Barbilophozia barbata* en *Dicranum rugosum*. Het landschap dat men nu te zien kreeg was een openbaring voor het nogal verwende gezelschap. Vooral de vennen met een mooie oeverbegroeiing en genesteld tussen de met heide begroeide zandheuvels waren de tocht meer dan waard. *Gymnocolea inflata* was in alle vennen zeer algemeen, soms wel vierkante meters bedekkende. Ook *Cladopodiella fluitans* werd in de meeste vennen gevonden, terwijl de voor onze heidevennen zo karakteristieke levermossen, *Mylia anomala* en *Odontoschisma sphangi* niet ontbraken.

Tot de merkwaardigste vondsten mogen gerekend worden *Mnium cinclidioides*. Deze zeer zeldzame *Mnium* groeide hier werkelijk in grote hoeveelheid. De standplaats kwam ook overeen met die van *Mnium subglobosum*. Deze *Mnium* houdt ook van lichte schaduw en een zeer natte groeiplaats. *Mnium cinclidioides* was dan ook haast aan elke voet van wilg- of vuilboomstronk te vinden. De groeiwijze was min of meer horstgewijs in het waterrijke ven. Dit zeldzame mos was de dag tevoren reeds gevonden, maar op Belgisch gebied. De twee vindplaatsen die nu ontdekt werden (Vaarven en Malpaysven) zijn de Zuidelijkste in Nederland. De laatste vermelding van deze

soort in de Prodrumus dateert van 1831! Pas in de laatste jaren is dit mos herontdekt, o.a. door Benjaminsen en W. Meijer.

Summary

A bryological excursion was held in the vicinity of Bergeijk, a hamlet near the Belgian border, and situated in the province of Noord Brabant. It is mainly a region of moors and fens. The soil is poor and consists of sand, mixed with variable amounts of humus. In prehistoric times all this area belonged to the watercourse of the Meuse and many existent lakes and fens are really old and abandoned beds or arms of this river and its affluents. The brooks encountered here are tributary to the Meuse and their water is usually calcareous.

The most noteworthy find was *Mnium cinclidioides*, discovered not only in a fen just across the border in Belgium, but also in two fens to the south of Valkenswaard. It grew quite luxurantly on small hummocks at the base of *Myrica* and *Frangula* shrubs in a very soggy bog. This moss is very rare in the Netherlands and has only been found thrice in the last few years.

The liverworts, characteristic for these fens, e.g. *Odontoschisma sphagni* en *Mylia anomala* were also encountered. Other notable finds were *Cladopodiella fluitans* (locally fairly common), *Cladopodiella francisci*, *Scorpidium scorpioides*, *Orthocaulis kunzeanus* and several *Riccardia*-species.

Lijst van de gevonden soorten

De nomenclatuur is zoals R. v.d. Wijk en W.D. Margadant die geven in "Buxbaumia" 4, 1947, pag. 50-56.

Afkortingen

- VI = Vloeiweiden (S 5-33-23)
- WB = Watervalletje en beekloop bij Bergeijk (S 5-24-31)
- PO = Populierenbeek en omgeving Heuvelse Hoeve (S 5-33-21)
- H = Heuvelse Heide (S 5-33-42)
- P = Pastoorsweier (S 5-24-33)
- RV = Reisven (S 5-14-44)
- VV = Vaarvennen (S 5-24-22)
- MV = Molenven en omgeving (S 5-14-44)
- PV = Plateauxvennen (S 5-34-14, 34-32, 34-41, 34-23)
- MPV = Malpaysvennen (S 5-24-22)

KV = Koolbliksven

MUSCI

<i>Amblystegium juratzkanum</i>	PV, BW
" <i>serpens</i>	Vl, H
" <i>varium</i> var. <i>serrulatum</i>	P
<i>Atrichum undulatum</i>	P, KV, WB, BW
<i>Aulacomnium androgynum</i>	MpV
<i>Barbula convoluta</i>	Vl
<i>Brachythecium rutabulum</i>	Vl, WB, H
" <i>velutinum</i>	Vl, WB
<i>Bryum argenteum</i>	BW, WB
" <i>capillare</i>	WB, Vl, PV
" <i>pallens</i>	H, P, PV
" " var. <i>fallax</i>	Vl
" <i>pseudotriquetrum</i>	MV, PV, WB
<i>Calliergonella cuspidata</i>	Vl, MV, PV, MpV, H, WB
<i>Calliergon cordifolium</i>	WB, MV, VV(cum spor.)
" <i>giganteum</i>	PV
" <i>stramineum</i>	VV
<i>Campylium polygamum</i>	MV, H, PV
" <i>stellatum</i>	MV, MpV
<i>Campylopus flexuosus</i>	VV, MV
" <i>fragilis</i>	MV
" " var. <i>pyriformis</i>	VV, MV
<i>Ceratodon purpureus</i>	MV, WB, H, PV, BW, Vl
<i>Climacium dendroides</i>	Vl, MV, WB
<i>Cratoneurum filicinum</i>	WB, PV
<i>Dicranella cerviculata</i>	H, VV, MV
" <i>heteromalla</i>	KV, H, MV, PV, BW, WB, RV, VV
<i>Dicranoweisia cirrata</i>	Vl
<i>Dicranum rugosum</i>	MV
" <i>scoparium</i>	MV, VV
<i>Drepanocladus aduncus</i>	PV, P, H
" <i>exannulatus</i>	PV
" <i>fluitans</i>	H, MV, PV, VV, MpV, BW
" <i>sendtneri</i>	MV, P, MpV
<i>Eurhynchium schleicheri</i>	WB
" <i>stokesii</i>	Vl, PV, MV, WB
" <i>striatum</i>	MV, Vl
<i>Fissidens adianthoides</i>	MV
<i>Fontinalis antipyretica</i>	WB
<i>Leptobryum pyriforme</i>	BW

Leptodictyum riparium	PV, BW, WB, V1
" trichopodium	H, PV
Mniobryum albicans	H
Mnium affine	H, BW, V1, WB, MV
" cinclidioides	PV, MpV, VV
" cuspidatum	BW
" hornum	MpV, BW, WB, PV
" punctatum	P, WB, V1
" undulatum	V1
Oxyrhynchium swartzii	V1
Philonotus caespitosa	H, WB
Plagiothecium denticulatum	BW, MV, WB
" ruthei	MpV, V1
" silvaticum fo. propagulifera	WB
Platyhypnidium riparioides	WB
Pleurozium schreberi	MV
Pogonatum aloides	VV, MV, RV, WB, H
Pohlia bulbifera	PV
" grandiflora	H
" nutans	WB, V1, RV, MV, VV, H, PV, MpV, KV
" " fo. sphagnetorum	MV
" prolifera	V1, VV, PV, H
Polytrichum commune	VV, PV, WB, H, MV
" piliferum	KV, H, WB, PV, VV
Pseudoscleropodium purum	BW
Rhynchostegium confertum	KV
" megapolytanum	H
Scorpidium scorpioides	MV, BW
Sphagnum compactum	MpV, VV, H
" cuspidatum	MV, P, H, PV, VV
" fimbriatum	VV, H
" obesum	MV, PV, BW, VV, MpV
" palustre	VV, H
" papillosum	MV, MpV, VV, PV, H
" plumulosum	VV
" recurvum var. amblyphyllum	MV
" subsecundum	H, VV, MV, PV, MpV
Tetraphis pellucida	MV
Tortula muralis	WB
HEPATICAЕ	
Barbilophozia barbata	MV
Calypogeia arguta	BW

<i>Calypogeia fissa</i>	MV, VV
" <i>trichomanis</i>	MV, MpV, VV, PV
<i>Cephalozia bicuspidata</i>	H, BW, MpV, VV, PV, RV, MV
" <i>connivens</i>	MV, VV
<i>Cephaloziella starkei</i>	MV
" <i>cf striatula</i>	H (det. E.N.-B.)
" <i>spec.</i>	VV, PV
<i>Chiloscyphus polyanthus</i>	MV, P, PV, VV, WB, BW
<i>Cladopodiella fluitans</i>	PV, VV, BW
" <i>francisci</i>	H (det. S.G. teste E.A.)
<i>Conocephalum conicum</i>	BW, WB, H, V1
<i>Diplophyllum albicans</i>	WB
" <i>obtusifolium</i>	VV, MV
<i>Fossombronia spec.</i>	WB
<i>Gymnocolea inflata</i>	H, MV, RV, VV, PV
<i>Isopaches bicrenatus</i>	VV, MV, RV
<i>Lepidozia setacea</i>	VV
<i>Lophocolea bidentata</i>	MV
" <i>cf cuspidata</i>	BW
" <i>heterophylla</i>	V1, MV
<i>Lophozia ventricosa</i>	MV, VV
<i>Marchantia polymorpha</i>	BW, WB
<i>Marsupella emarginata</i>	RV
<i>Mylia anomala</i>	VV
<i>Nardia geoscyphus</i>	H, VV, MV, RV, P, WB
" <i>scalaris</i>	RV, VV
<i>Odontoschisma sphagni</i>	VV, MV
<i>Orthocaulis kunzeanus</i>	VV
<i>Pellia epiphylla</i>	H, BW, WB, V1, PV
<i>Plectocolea crenulata</i>	BW, PV
" " <i>var. gracillima</i>	BW (det. E.A. en S.G.)
<i>Ptilidium ciliare</i>	MV
<i>Riccardia multifida</i>	H, PV
" <i>pinguis</i>	PV
" <i>sinuata</i>	MpV (cum gemmae)